

Asia: VN/27993/2024

Lausuntopyyntö Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelman luonnoksesta vuosille 2026-2033

1 Johdanto

1. Johdanto

Ihmisoikeusliitto kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta Istanbulin sopimuksen toimeenpanosuunnitelmaksi 2026–2033. Ihmisoikeusliitto keskittyy lausunnossaan nk. kunniaan liittyvään väkivaltaan sekä yleisesti naisiin kohdistuvan väkivallan vastaista työtä tekevien järjestöjen rooliin Istanbulin sopimuksen toimeenpanossa.

1.1 Toimeenpanosuunnitelman valmistelu ja lähtökohdat

Istanbulin sopimus on merkittävä ihmisoikeussopimus, joka velvoittaa sopimusvaltiot ennaltaehkäisemään naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ja perheväkivaltaa, suojelemaan sen uhreja, saattamaan tekijät rikosvastuuseen sekä luomaan rakenteet kansalliselle naisiin kohdistuvan väkivallan vastaiselle työlle. Sopimuksen velvoitteiden seurauksena naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhrien oikeudet ovat vahvistuneet Suomessa muun muassa lainsäädännön ja palveluiden tehostumisen myötä. On tärkeää, että sopimuksen velvoitteita täytäntöön pannaan täysimääräisesti jatkossakin. Istanbulin sopimuksen lisäksi Suomen valtiota velvoittaa naisiin kohdistuvan väkivallan torjumisessa muun muassa Euroopan Unionin direktiivi naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjumisesta (NKV-direktiivi, 2024/1385). Myös valmisteilla oleva uusi Väkivallaton lapsuus -toimenpidesuunnitelma sisältää toimenpiteitä lapsiin kohdistuvan väkivallan, ml. kunniaan liittyvän väkivallan, torjumiseksi. Nämä toimenpiteet kohdistuvat kuitenkin alaikäisten oikeuksien vahvistamiseen.

Ihmisoikeusliitto pitää toimeenpanosuunnitelmaan valittuja tavoitteita ja toimenpiteitä lähtökohtaisesti perusteltuina. Käytännön toteutukseen kohdistuvia kriittisiä huomioita Ihmisoikeusliitto esittää kohdassa 2.

1.2 Toimeenpanosuunnitelman rakenne

-

1.3 Toimeenpanosuunnitelman toteutuksen koordinointi ja seuranta

Istanbulin sopimuksen mukaan järjestöt tulee osallistaa sopimuksen toimeenpanoon. Kuten luonnoksesta käy ilmi, suunnitteluvaiheessa järjestettiin työpajoja, joihin oli kutsuttu muun muassa järjestötoimijoita ja tutkijoita. Myös Ihmisoikeusliitto osallistui työpajoihin. Lisäksi monissa toimintasuunnitelman toimenpiteissä on mainittu järjestöt yhtenä toteuttajana.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta vastaavan Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan toimikunnan (NAPE) ohella on aiempien toimintasuunnitelmien toteuttamisen kausina toiminut järjestötyöryhmä. Myös Ihmisoikeusliitto on ollut sen jäsen. On tällä hetkellä epäselvää, tullaanko järjestötyöryhmää asettamaan uudelle kaudelle vai toteutetaanko järjestöjen osallisuus siten, että NAPE-toimikuntaan otetaan mukaan kaksi järjestöedustajaa. Tämä vähentäisi tosiasiallisesti järjestöjen mahdollisuuksia vaikuttaa toimeenpanosuunnitelmaan ja seurata sen etenemistä sekä sisältäisi epärealistisen oletuksen siitä, että nämä kaksi järjestöedustajaa pystyisivät edustamaan koko järjestökenttää. Vaikuttavampaa ja kansalaisyhteiskunnan paremmin osallistavaa olisi asettaa myös uudelle kaudelle järjestötyöryhmä. Kansalaisyhteiskunta ja muut sidosryhmät, kuten tutkijat, tulisi osallistaa myös toimintasuunnitelman vaikuttavuuden seurantaan.

Järjestöjen rahoitukseen tulee jo varmistettujen tietojen mukaan kohdistumaan suuria leikkauksia tulevana vuosina. Lisäksi valtiovarainministeri Purra on elokuussa ehdottanut uusia merkittäviä leikkauksia. Suurin osa leikkauksista kohdistuu STEAn rahoitukseen, josta myös merkittävä osa väkivallan vastaista työtä tekevästä järjestötoimijoista saa rahoituksensa. On selvää, että leikkaukset vähentävät järjestöjen mahdollisuuksia tuottaa palveluita ja tehdä ennaltaehkäisevää työtä. Osa nykyisestä väkivallan vastaisesta työstä mahdollisesti loppuu kokonaan.

Toimeenpanosuunnitelman useat toimenpiteet nojaavat osin järjestöjen työhön. Järjestörahoituksen heikentyminen yhdistettynä siihen, että toimeenpanosuunnitelman toimeenpanoon ei ole erillisiä resursseja, herättää huolta suunnitelman tosiasiallisesta vaikuttavuudesta ja naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien ihmisoikeuksien toteutumisesta.

1.4 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan esiintyvyys

-

2 Tavoitteet ja toimenpiteet

2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Suunnitelma on laadittu vuosille 2026-2033. On tervetullutta, että naisiin kohdistuvan väkivallan torjumista suunnitellaan pitkällä aikavälillä. Toisaalta nimenomaan pitkän tähtäimen tavoitteiden ja toimenpiteiden tulisi Ihmisoikeusliiton näkemyksen mukaan olla kunnianhimoisempia naisiin kohdistuvan väkivallan torjumiseksi kuin toimeenpanosuunnitelmassa on esitetty.

Toimeenpanosuunnitelman heikkoutena kautta linjan on se, että siitä ei juurikaan käy ilmi, kuinka eri tavoitteet ja toimenpiteet on tarkoitus ajoittaa. Myös konkreettiset mittarit tavoitteiden saavuttamiseksi, samoin kuin käytännön toimeenpano ja eri vastuuviranomaisten tehtävät puuttuvat monesta kohdasta. Näihin tulee kiinnittää huomiota suunnitelman viimeistelyssä.

Toimenpiteitä on kuvattu muun muassa ilmauksilla ”pyritään sisällyttämään” (toimenpide 1.7.), ”selvitetään mahdollisuudet määritellä” (toimenpide 1.10.) ja ”huomioidaan mahdollisuuksien mukaan” (toimenpide 1.11.).

Esimerkiksi toimenpide 1.9. on kirjoitettu muotoon:

”Edistetään koulutuksen järjestäjän mahdollisuuksia kehittää opetushenkilöstön valmiuksia ja osaamista (perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa) naisiin kohdistuvan väkivallan eri muodoista, väkivallan tunnistamisessa ja oppilaiden palveluohjauksessa, huomioiden erityisesti kunniaan liittyvä väkivalta, sukuelinten silpominen, moniperusteinen syrjintä, digiväkivalta ja seksuaalinen häirintä”.

Vahvemmin pyrkimyksen voisi ilmaista seuraavasti:

”Koulutetaan opetushenkilöstöä perusopetuksessa ja toisen asteen koulutuksessa naisiin kohdistuvan väkivallan eri muodoista, väkivallan tunnistamisesta ja oppilaiden palveluohjauksesta, huomioiden erityisesti kunniaan liittyvä väkivalta, sukuelinten silpominen, moniperusteinen syrjintä, digiväkivalta ja seksuaalinen häirintä.”

Toimenpide 2.11. koskee kunniaan liittyvää väkivaltaa.

”Vahvistetaan ammattilaisten osaamista kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi, lasketaan uhrien/kokijoiden avun hakemisen kynnyistä lisäämällä monikielistä ja -kanavaista tiedotusta saatavilla olevasta avusta, sekä tehostetaan kunniaan liittyvää väkivaltaa kokeneiden tuen ja avun saantia julkisissa palveluissa huomioiden pitkäkestoinen tuen ja suojelun tarve.”

Valtion veloitteet tukea naisiin kohdistuvan väkivallan uhreja, ml. kunniaan liittyvän väkivallan, kuten pakkoavioliiton ja tyttöjen sukuelinten silpomisen kokeneita ovat lisääntyneet EU:n NKV-direktiivin myötä. Tällä hetkellä kunniaan liittyvän väkivallan uhrien pitkäkestoinen tuki ja suojelu on varsin puutteellista. Kyseisen toimenpiteen käytännön toimeenpano on suunnitelman mukaan vuosina 2026–2029 hyvinvointialueiden vastuulla: ”Lisätään ammattilaisten tietoisuutta kunniaan

liittyvän väkivallan ilmiöstä kouluttamisen ja tiedottamisen keinoin. Edistetään avun ja tuen saantia huomioimalla kunniaan liittyvän väkivallan erityispiirteet.” Sinänsä kannatettavan toimenpiteen kohdalla jää epäselväksi, miten esimerkiksi ”pitkäkestoinen tuen ja suojelun tarve” tulee toteutumaan. Lisäksi on erikoista, että tämän toimenpiteen, toisin kuin monen muun, kohdalla toteuttajina ei mainita järjestöjä, vaikka kaikista väkivallan muodoista nimenomaan kunniaan liittyvän väkivallan asiantuntijuus on Suomessa pitkälti järjestöissä.

Toimenpide 3.5. ”selvitetään tarve pakottavan kontrollin kriminalisoinnista” tulisi selkeästi kirjata siihen muotoon, että toimintasuunnitelman kaudella pakottava kontrolli kriminalisoidaan. Oikeusministeriö on jo aiemmin tilannut henkisen väkivallan rangaistavuudesta selvityksen, jossa suositellaan pakottavan kontrollin kriminalisointia (Tolvanen & Silvennoinen 2025). Myös GREVIO on painokkaasti suositellut Suomelle henkisen väkivallan selkeää kriminalisointia jo vuonna 2019 (artikla 33).

Toimenpide 3.6.: ”Seurataan Istanbulin sopimuksen soveltamisalaan liittyvien keskeisten lainsäädäntöhankkeiden toteutusta ja tarkastellaan lainsäädännön kehittämistarpeita sekä seurataan lainsäädännön toimeenpanoa huomioiden erityisesti GREVION suositukset ja lainsäädäntöä koskeva kansainvälinen kehitys.”

Tarkasteltaessa lainsäädännön kehittämistarpeita ja seurattaessa lainsäädännön toimeenpanoa sekä uhrien pääsyä oikeusturvan piiriin, tulee tarkastella kaikkien kohdassa listattujen lakien toteutumista myös kunniaan liittyvän väkivallan uhrien näkökulmasta. Esimerkiksi lähestymiskielto harvoin suojelee yhteisöllisen väkivallan uhria.

Huomautus: Toimenpiteen 3.6. kohdalla käytetään termiä sukuelinten silpominen, mutta koska lainsäädäntö koskee nimenomaan tyttöjen ja naisten sukuelinten silpomista, muotoilu tulee muuttaa.

2.1 Naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ennaltaehkäisy

-

2.2 Väkivallan uhrien tuki ja palvelut väkivallan kaikille osapuolille

-

2.3 Väkivallan uusiutumisen estäminen ja rikosvastuun toteutuminen

-

2.4 Toimien yhteensovittaminen ja tiedonkeruu

-

Yleisiä huomioita

Yleisiä huomioita

-

Latvala Johanna
Ihmisoikeusliitto